

DUHOVNA INTELIGENCIJA I MEĐULJUDSKA KOMUNIKACIJA

Radovan Čokorilo*

Sažetak: U radu se ukazuje na važnost poznavanja najnovijih istraživačkih dostignuća u oblasti duhovne inteligencije i njene funkcije u međuljudskoj simboličkoj komunikaciji. Duhovna inteligencija kao manifestacija duha, omogućava da čovjek u komunikaciji s drugim čovjekom opaža i intuitivno rješava probleme u vezi sa smislom, značenjem i vrijednošću. U fokusu naše pažnje su dva specifična i jedinstvena čovjekova atributa (duhovnost i jezik) bez kojih nije moguće ostvariti uspješnu međuljudsku komunikaciju. Ovi atributi opstaju i dograđuju se intuitivnom spoznajom natopljenom empatijom i uzvisuju čovjeka iznad njegove animalne prirode.

Ključne riječi: duhovnost, inteligencija, komunikacija, intuicija, empatija, jezik

Abstract: The paper stresses the significance of recent research results in the field of spiritual intelligence and its function in interpersonal symbolic communication. Spiritual intelligence as a manifestation of spirit enables a man during communication with another man to perceive and intuitively solve problems related to sense, meaning and values. The focus of our attention includes two specific and unique man's attributes (spirituality and language), without which it is impossible to realize interpersonal communication. These attributes persist and occur by means of intuitive understanding saturated by empathy, by which the man is enabled to go beyond his animal nature.

Key words: spirituality, intelligence, communication, intuition, empathy, language

Uvod

Kad želi definisati pojam inteligencije kao čovjekove sposobnosti, psiholog se nalazi pred sličnim problemom kao fizičar kada želi definisati pojam vremena ili energije, ili biolog kada želi definisati život. Izvorno termin inteligencija potiče od latinske riječi *intelligentia* što u najopštijem smislu označava uviđanje međuveza i predstavlja najstarije, sve do danas veoma aktuelno određenje ovog pojma. U psihologiji ne postoje usaglašeni stavovi šta je, zapravo, inteligencija. Zbog toga i nema opšte prihvaćene definicije.

Inteligencija se najčešće definiše kao **sposobnost** za učenje novog, za apstraktno mišljenje, za rješavanje problema, za snalaženje u novim situacijama i kao opšta mentalna sposobnost osobe u pogledu efikasnosti ponašanja.

U svakodnevnom govoru inteligenciji se dodaju i sljedeći atributi: *proncljivost, razboritost, oštroumnost, bistrina uma, pamet* i sl. Sve ovo ukazuje na činjenicu da je u definisanju inteligencije *težište stavljeno na sposobnosti pojedinca u rješavanju novih i nepoznatih zadataka, odnosno situacija.*

Od početka interesovanja za prirodu inteligencije rasprave se vode oko toga da li je ona adaptivne ili stvaralačke prirode. Adaptivna funkcija inteligencije istaknuta je u svim Bineovim¹ definicijama. On govori o četiri bitne odlike inteligencije: razumijevanje (datog), invencija (pronalaženje novih podataka), direkcija (usmjeravanje misli) i cenzura (provjera nađenih rješenja). Ž. Pijaže² pored adaptivnih ističe i stvaralačke komponente inteligencije. Inteligencija je za njega jedan vid prilagođavanja okolini, ali i sistem živih i djelatnih operacija. U stvaralačke odlike Pijaže ubraja: gipkost struktura, razvijanje sistema operacija i kognitivnih shema.

---

* prof. dr Radovan Čokorilo, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad, Srbija

¹ A. Binet, *L'étude expérimentale de l'intelligence*, Alfred Costes, Paris, 1922.

² Ž. Pijaže, *Psihologija inteligencije*, Nolit, Beograd, 1968.

Spirman je 1904.³ prvi postavio dvofaktorsku teoriju inteligencije, da bi je osporio Terston 1938.⁴ definišući sedam primarnih faktora, potom je Katel 1971.⁵ govorio o dva opšta faktora, o fluidnoj i kristalizovanoj inteligenciji, i na kraju, Gilford⁶ je predložio trodimenzionalni model intelekta od 120 sposobnosti.

Novi pristupi u proučavanju čovjekove inteligencije

Novija istraživanja odbacuju faktorsko-analički pristup u proučavanju inteligencije i konstrukt opšta inteligencija. Umjesto toga istražuju specifične mehanizme obrade informacija koji leže u osnovi individualnih kapaciteta za inteligentnu akciju.

Kao što je poznato psiholozi ličnosti njeguju dvije tradicije: psihometrijsku analizu opštih individualnih razlika, i analizu usmjerenu na dinamičke kognitivne i afektivne procese zavisne od konteksta. Slično tome psiholozi inteligencije njeguju dvije tradicije: jednu usmjerenu na individualne razlike mjerene standardizovanim testovima i drugu, usmjerenu na kognitivne procese koji leže u osnovi ponašanja usmjerenog ka cilju, a koji mogu varirati od situacije do situacije. Tradicija kognitivne obrade informacija pokazala je da su mentalne sposobnosti koje su uključene u usvajanje novih vještina, rješavanje problema i kreativnost mnogo složenije nego što pokazuje psihometrijska tradicija. Prikazaćemo neke od glavnih doprinosa ove tradicije.⁷

Hant je 1983.⁸ identifikovao tri grupe procesa po kojima se ljudi razlikuju u tome kako: 1) mentalno predstavljaju probleme; 2) manipulišu tim mentalnim predstavama (kodirajući ih, prenoseći informacije itd.); 3) primjenjuju različite korake u obradi informacija koji su potrebni za dobijanje željenih ishoda. Drugi doprinosi sugerišu da kognitivni mehanizmi koji leže u osnovi inteligentnog ponašanja zavise od konteksta. Različiti podsistemi mogu biti specijalizovani za rješavanje različitih vrsta problema.

Gardner 1983.⁹ u svojoj teoriji višestruke inteligencije predlaže sedam komponenti mentalnih sposobnosti: lingvistička, logičko-matematička, prostorna, muzička, interpersonalna (sposobnost razumijevanja drugih ljudi), intrapersonalna (sposobnost razumijevanja sopstvenog emotivnog života) i tjelesno-kineztezička inteligencija. U prilog svog stanovišta o specijalizovanoj inteligenciji, Gardner za primjer uzima nadarenog slikara Pikasa koji je imao problema da nauči čitanje, pisanje i matematiku. Ove različite vrste inteligencije nisu u potpunosti odvojene, pa ljudi mogu unijeti različite aspekte inteligencije u čisto ljudske probleme, ili kao što je slučaj u Bahovom stvaralaštvu, u kreativnoj muzičkoj kompoziciji koristiti matematičku logiku. U različitim društvima različito se vrednuju pojedine vrste inteligencije. U kulturi Zapada danas se posebno vrednuje jezička i matematičko-logička inteligencija.

Stenberg 1985. i 1988.¹⁰ je razvio „trijarhijsku teoriju“ sa tri nezavisne komponente inteligentnog ponašanja: *analitička inteligencija*, uključena u apstraktno rezonovanje i procjenjivanje ideja s posebnom važnošću za obrazovanje, *praktično-kontekstualna inteligencija* je važna za rješavanje svakodnevnih problema u životu i *kreativno-sintetizujuća inteligencija*, koja se odnosi na razvoj novih, inventivnih koncepata do kojih se često dolazi jedinstvenom kombinacijom prethodno postojećih ideja. Prema ovom autoru, inteligencija nije kvalitet koji postoji statički u glavi, nego je sposobnost na osnovu koje osoba rješava probleme. Ona uključuje „svrsishodnu adaptaciju na okruženje, selekciju i oblikovanje okruženja koje je značajno po život te osobe.“ Sternberg razlikuje akademsku inteligenciju koja se mjeri testovima inteligencije i praktičnu inteligenciju koja se izražava u praktičnim kontekstima i ima praktičnu vrijednost u predviđanju individualnih razlika u uspješnom rješavanju i izvršavanju zadataka. Sposobnost da se uči iz iskustva, razlikuje eksperta od početnika i u velikoj mjeri određuje uspjeh. Uspješno ponašanje često ukazuje na sposobnost da se upravlja sobom, zadacima i drugim ljudima.

³ C. Spearman, *The abilities of man*, Macmillan, London, 1927.

⁴ L. Thurstone, *Primary mental abilities*, Univ. Press, Chicago, 1938.

⁵ J. Guilford, *The nature of human intelligence*, McGraw-Hill, New York, 1967.

⁶ R.B. Cattell, *Abilities their structure, growth, and action*, Houghton Mifflin Company, Boston, 1971.

⁷ Đ.V. Kaprara, D. Červone, *Ličnost (determinante, dinamika i potencijali)*, Dereta, Beograd, 2003.

⁸ E. Hunt, On the nature of the intelligence, *Science*. 219, 1983.

⁹ H. Gardner, *Multiple intelligences*, HarperCollins, New York, 1983.

¹⁰ R.J. Sternberg, *The triarchic mind*, Viking, New York, 1985.

U naše vrijeme, pored racionalne inteligencije (IQ), sve češće se raspravlja o emocionalnoj inteligenciji (EQ) kao čovjekovoj sposobnosti da prepozna i reguliše sopstvene i tuđe emocije u svrhu rješavanja problema i o duhovnoj inteligenciji (SQ) pomoću koje opažamo i intuitivno rješavamo probleme smisla, značenja i vrijednosti što nam omogućava da sebe smjestimo u širi smisaono-značenjski kontekst.

Pojam i suština duhovne (spiritualne) inteligencije

Duhovna (spiritualna) inteligencija se posmatra kao krajnja inteligencija, odnosno temeljna podloga za efikasno funkcionisanje racionalne i emocionalne inteligencije. *To je ona vrsta inteligencije pomoću koje opažamo i intuitivno rješavamo probleme smisla, značenja i vrijednosti, i koja nam pomaže da sebe smjestimo u širi i bogatiji smisaono-značenjski kontekst.* O ovoj vrsti inteligencije potrebno je govoriti zato što je čovjek suštinski duhovno biće pa teži da pronade smisao u onome što čini i doživljava. Sve tri vrste inteligencije (IQ, EQ i SQ) u idealnom slučaju djeluju zajedno i potpomažu jedna drugu, ali mogu djelovati i zasebno.

Dana Zohar i Jan Maršal¹¹ navode četiri dosta ubjedljiva naučna dokaza za postojanje duhovne inteligencije:

1. Najnovija neuropsihološka istraživanja svjedoče o postojanju tzv. „božje tačke“ u ljudskom mozgu. Ovaj urođeni duhovni centar je smješten među neuronskim vezama u sljepoočnim režnjevima mozga. Ta nervna područja se „upale“ kad god se čovjek podvrgne razmatranju duhovnih ili religijskih tema. Iako ova tačka ne dokazuje postojanje Boga, ona dokazuje da je mozak tako evoluirao da je sposoban da postavlja „konačna pitanja“, da posjeduje i primjenjuje senzitivnost za šire značenje i vrijednost.
2. U mozgu postoji neuronski proces koji je zadužen da ujedini naše iskustvo i podari mu smisao – neuronski proces koji doslovno povezuje naše iskustvo. Svjesni smo svog iskustva i svjesni smo da smo svjesni. Istraživanja o ujedinjujućim, sinhronim neuronskim oscilacijama duž cijelog mozga pružaju prvi nagovještaj treće vrste mišljenja – unitativnog mišljenja, i prapratne treće vrste inteligencije (SQ).
3. Istraživanja u vezi sa svjesnosti sna i budnog stanja i vezivanje kognitivnih događaja u mozgu uveliko su obogaćena novom magnetno-encefalografskom tehnologijom koja omogućava proučavanje moždanih oscilirajućih električnih polja i povezanih magnetskih polja na nivou čitave lobanje.
4. Najnovija neurobiološka istraživanja dokazuju da je jezik jedinstvena ljudska, suštinski simbolička smisaono usredsređena aktivnost koja je koevoluirala sa ubrzanim razvojem u čeonim režnjevima mozga. Ni postojeći kompjuteri ni čovjekoliki majmuni ne mogu koristiti jezik jer im nedostaje sposobnost čeonih režnjeva za bavljenje značenjem.

Neki od indikatora visoko razvijene duhovne inteligencije su: fleksibilnost, visok stepen samosvjesnosti, sposobnost suočavanja sa bolom i njegovim prevazilaženjem, kvalitet inspirisanosti vizijom i vrijednostima, holističnost, postavljanje pitanja „Zašto?“ i traganje za fundamentalnim odgovorima, nezavisno djelovanje nasuprot konvencijama.

Za razliku od IQ, koji je linearan, logičan i racionalan, SQ se ne može kvantitativno odrediti. Zohar i Maršal¹² predlažu četiri grupe pitanja za svaki od sedam duhovnih puteva ili tipova ličnosti kao vježbu refleksije za procjenjivanje duhovne inteligencije.

Pitanja su:

1. opšti pregled našeg relevantnog iskustva,
2. uobičajne prepreke za napredak,
3. neke moguće teme za dalje napredovanje,

¹¹ D. Zohar, J. Maršal, *SQ: duhovna inteligencija: krajnja inteligencija*, Svetovi, Novi Sad, 2000, str. 20-23

¹² Isto, 273 – 278

4. neke transpersonalne ili konvencionalnije duhovne aspekte bilo kog datog puta.

Duhovni putevi su:

1. dužnost,
2. brižnost,
3. razumijevanje,
4. put lične transformacije,
5. bratstvo,
6. vođstvo koje služi,
7. središte.

Ovi autori¹³ predlažu nekoliko savjeta o tome kako biti duhovno inteligentan u duhovno otupjeloj kulturi:

1. Upoznavanje sopstvenih najdubljih motiva (za smislom, integritetom i razvojem).
2. Visok stepen samosvjesnosti.
3. Biti prijemčiv za duboko jastvo koje povremeno probija u rijetkim trenucima ljubavi, prisnosti, radosti, bola, začuđenosti, strahu i sl.
4. Sposobnost da se iskoriste i prevaziđu teškoće koje ne moramo doživljavati samo kao prijetnje nego i kao izazove.
5. Suprostaviti se gomili, tj. biti „disciplinovano nezavisan“ i ostati pri svom stavu u koji duboko vjerujemo bez obzira što to nije stav većine.
6. Opiranje nanošenju zla s obzirom da smo svi individualne forme koje sadrže isto središte pa kad nanosimo zlo drugima, nanosimo ga i sebi.
7. Biti duhovno inteligentan u pogledu religije s obzirom da postojanje „božje tačke“ u neurološkom sastavu naših mozгова pokazuje da sposobnost vjerovanja daje evolucioni prednost našoj vrsti.
8. Biti duhovno inteligentan u pogledu smrti s obzirom na činjenicu da se količina energije u univerzumu nikada ne mijenja pa će energija konkretizovana u mom trenutnom živom tijelu na neki način vječno postojati.
9. Sjetiti se pitanja znači otvoriti se prema iskustvu, život i druge ljude sagledati iznova i očima djeteta; ne tražiti utočište u onome što znamo, nego neprestano istraživati i učiti iz onoga što ne znamo.

Duhovna inteligencija kao faktor osmišljavanja međuljudske komunikacije

Kao rezultat prethodne analize, geneza shvatanja o inteligenciji od faktorsko-analitičkog preko „višestruke“ do emocionalne i duhovne inteligencije, možemo zaključiti da duhovna inteligencija odista jeste krajnja inteligencija s obzirom na činjenicu da je čovjek suštinski duhovno biće i da ga na aktivnost prevashodno pokreće traganje za smislom i značenjem života, pri čemu se nužno ispoljava i razvija njegova kreativnosti. Tradicionalno shvatanje inteligencije i drugih čovjekovih sposobnosti u prvi plan je isticalo mjerenje sposobnosti, zanemarujući tako očiglednu duhovno-egzistencijalnu komponentu (duhovnu inteligenciju) čovjeka, koju ne možemo niti ćemo moći ikada izmjeriti. Duh je pokretački ili životni princip koji udahnuje život, a život ne možemo uhvatiti, on je nevidljiv našim očima, ali „oči“ duha mogu da vide i spoznaju. SQ kao duhovna kategorija zajednička je svim ljudima bez obzira na rasu, uzrast, pol, naciju i religiju. Ona pomaže u rješavanju egzistencijalnih problema, daje „dublji“ smisao našoj životnoj borbi. Koristeći racionalnu inteligenciju čovjek probleme potiskuje u podsvijest, koristeći duhovnu inteligenciju on se suočava s njima i otkriva ono što već dugo u njemu podsvjesno živi.

Kada govorimo o komunikaciji među ljudima, obično mislimo na komunikaciju u kojoj se koriste simboli. Simbolička komunikacija počiva na znakovima-simbolima i među živim bićima razvijena je jedino kod čovjeka. Izvorno, pojam komunikacija nastao je od latinskog glagola *communicatio* koji označava

---

¹³ Isto, 280-293

zajednicu, sporazumijevanje, saopštavanje, opštenje; vezu, sponu, dodir, kontakt¹⁴. Pojmu komunikacije veoma je blizak pojam informacije (*lat. informatio od informare – oblikovati*) sa osnovnim značenjem: obavještenje, podatak, saopštenje, izvještaj; ili u računarstvu: element znanja, podatak koji se može prenijeti i obraditi u kompjuterskom sistemu¹⁵. Prema tome, informacija predstavlja samo tkivo ili sadržaj komunikacije. Etimološka analiza spomenutih pojmova pokazuje da djelatnost sa-opštavanja (s-druživanja), odnosno usklađivanja individualnog djelovanja s društvenim, a na osnovu razmjene informacija, zaista je suštiska karakteristika komunikacije.

Komunikacija je, dakle, veoma složen duhovni, odnosno socijalno-psihološki fenomen jer struktura, sadržaj i tok ljudskog opštenja kao i transmisija, (razmjena) informacija, odvija se u socijalnoj interakciji i mnogoznačno je uslovljena brojnim psihičkim procesima, kao što su: opažanje, učenje (razumijevanje), pamćenje i mišljenje; motivaciona i emocionalna stanja; osobine i sposobnosti ličnosti i sl. U vezi s tim, kao prikladna učinila nam se sljedeća definicija komunikacije: „Komunikacija je mehanizam pomoću kojeg ljudski odnosi egzistiraju i razvijaju se, a čine ga svi simboli duha sa sredstvima njihovog prenošenja u prostoru i njihovog očuvanja u vremenu. Tu se uključuje izraz lica, stav, gest, ton glasa, riječi, pismo, štampa, telefon i sve što vodi do posljednjeg dostignuća u osvajanju prostora i vremena.“¹⁶

Bez obzira na to što je komunikacija uključena u sve vrste socijalne interakcije, komunikacija i interakcija nisu jedno isto. Pojam komunikacije opravdano se posmatra kao uži od pojma interakcije. Komunikacija u stvari uvijek predstavlja socijalnu interakciju, ali takav vid interakcije koji ima specifično obilježje – vezu putem znakova. Znakovi su draži koje zamjenjuju objekte, pojave i zbivanja, a koje druga jedinka opaža i reaguje na njih. Osnovna karakteristika znaka je da stoji umjesto nečega i time na nešto ukazuje ili izaziva određenu aktivnost. To nije neposredna reakcija na prirodu neke draži nego je to reakcija na draž koja je postala određeni znak. Prirodni znak je, na primjer izraz lica kada je spontani izraz nekog emocionalnog stanja koje drugi tumače kao radost ili žalost. Vještački znak je čovjekova konstrukcija, na primjer broj za označavanje količine ili hemijska formula za označavanje hemijskog sastava, odnosno procesa. Posebna vrsta su ikonički znakovi – crtež koji stoji umjesto predmeta i predstavlja ga.¹⁷

Komunikacija među ljudima odvija se najčešće pomoću znakova-simbola, koji imaju reprezentativnu ili signifikativnu funkciju. Koriste se za označavanje stvari, odnosa, ideja i doživljaja kojih smo svjesni i želimo ih fiksirati. Oni u stvari stoje umjesto njih, zastupaju ih i označavaju. Simboli su nosioci značenja. Najvažniji simboli koje ljudi koriste su riječi govora i pisanog teksta. Sporazumijevanje među ljudima je moguće ukoliko su naučili neki jezik, tj. naučili značenja vezana za određene kombinacije glasova i za određene odnose među kombinacijama glasova. Uspješna komunikacija se ostvaruje kada sagovornici koriste isti sistem kodiranja i dekodiranja. Kodiranje je proces pretvaranja nekog pojma, ideje u verbalnu simboličku reprezentaciju, odnosno u riječi i rečenice, obrnuto, dekodiranje je proces pretvaranja verbalnih simbola u pojmove i ideje koje verbalni simboli reprezentuju.¹⁸

Većina socijalnih psihologa prihvata nativističku koncepciju *generativne gramatike* Noama Čomskog¹⁹ o javljanju govorne komunikacije. Prema ovoj teoriji govor je veoma složena aktivnost kojom dijete ovladava nevjerojatno brzo i naglo pa je to moguće objasniti samo postojanjem, nasljeđem datih osnovnih pravila govornog izražavanja. Opšti sintatički principi čijom primjenom čovjek obrazuje rečenice dati su genetički. Dijete po rođenju posjeduje veoma složenu jezičku komponentnost koja je univerzalna za sva ljudska bića. Usvajanje nekog jezika ne ostvaruje se učenjem nego manifestovanjem urođenih principa verbalnog izražavanja pri susretu sa jezikom sredine u kojoj je dijete rođeno. Pravila govornog izražavanja dijete ne mora da uči jer u kontaktu sa jezikom sredine dolazi automatski do primjene urođenih sposobnosti verbalnog izražavanja. Argumenti koji idu u prilog dominantnom značaju nasljeđa su:

- brzo ovladavanje složenim oblicima govornog izražavanja (uglavnom do pete godine);
- invarijantnost (stalno isti red) javljanja oblika jezičkog izražavanja;

¹⁴ I. Klajn, M. Šipka, *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, Prometej, Novi Sad, 2006, str. 637-638

¹⁵ Isto, str. 535

¹⁶ D. Vračar, *Strategije tržišnog komuniciranja*, IV izdanje, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005, str. 43

¹⁷ N. Rot, *Znakovi i značenja*, Nolit, Beograd, 1982, str. 12-16

¹⁸ R. Čokorilo, *Poslovne komunikacije*, Alfa-graf, Novi Sad, 2008, str. 12-13

¹⁹ N. Čomski, *Gramatika i um*, Nolit, Beograd, 1972.

- univerzalnost reda javljanja određenih fraza i vrsta rečenica.

Čomski, kao najuticajniji lingvisti današnjice, uvažava psihološku dimenziju govora, a svojim učenjem o *generativno-transformacionoj* gramatici formulisao je brojne lingvističke zakonitosti. Radi se o shvatanju da se sve mnogobrojne rečenice mogu izvesti iz određenog broja sintaktičkih principa. Rečenice se formiraju na osnovu dvije vrste pravila. Prvu vrstu čine pravila strukturiranja fraza prema kojima se formiraju nizovi elemenata koji čine osnovu budućih rečenica. Druga vrsta pravila, tzv. transformaciona pravila, sačinjavaju principi prema kojima se od jednostavnih rečenica konstituišu složene, od afirmativnih negativne, od deklarativnih upitne i od aktivnih pasivne rečenice. Svaki govornik posjeduje intuitivno znanje o tome koje kategorije jezičkih elemenata treba da koristi i kojim redom da ih povezuje, kako da iz datih osnova izvodi nove kombinacije da bi izrazio neku tvrdnju ili negaciju, odnosno postavio pitanje. Ljudi osnovna pravila strukturiranja svog maternjeg jezika poznaju i koriste spontano i za to im nije potrebno posebno poučavanje.

Zaključak

Na osnovu ukupne analize osnovnih pojmova u vezi sa duhovnom inteligencijom i međuljudskom komunikacijom, moguće je sistematizovati neke osnovne pretpostavke za funkcionalnije povezivanje ova dva suštinska fenomena u čovjekovoj egzistenciji.

Duhovna inteligencija se određuje kao čovjekova sposobnost (moć) poimanja, odnosno kao ishod cjeline psihičkog funkcionisanja. Pored racionalne sfere, obuhvata intuiciju sa afektivnom i konativnom sferom ličnosti. Psiholozi geštaltne orijentacije su postavili naučni osnov za cjelovito shvatanje čovjeka (tijelo, osjećanja, misli) u kontekstu socijalne sredine izvan koje se ne može proučavati niti razumjeti. Komunikacija kao socijalna interakcija putem znakova-simbola podrazumijeva emocionalno reagovanje i brojne vidove grupnih interpersonalnih odnosa oslonjenih na cjelovito shvatanje kompleksnog socijalnog polja.

Dostignuća generativne gramatike o javljanju govorne komunikacije na osnovu nasljedem datih osnovnih pravila govornog izražavanja povećavaju potrebu većeg poznavanja, uvažavanja i izgrađivanja duhovne inteligencije na polju simboličke međuljudske komunikacije. To implicira njegovanje intuitivne spoznaje kao najvećeg dometa ljudske mudrosti koja omogućava neposredan uvid u središte čovjekove duhovnosti i središte njegove komunikativne govorne sposobnosti.

Duhovna inteligencija kao racionalni i intuitivni modus sopstvenog spoznavanja i spoznavanja drugih u interpersonalnoj komunikaciji nadmašuje čulno opažanje, osjećanja, diskurzivni razum i intuiciju. Ona je zaista mudrost kojom postizemo unutrašnji mir, ljubav i slobodu, odnosno osvješćujemo dubinu i širinu vizije. Takva mudrost omogućava nam da iskoristimo najskrivnije izvore tolerancije, sagledamo pravo značenje situacije, osmislimo i uskladimo lične standarde i vrijednosti sa zajedničkim (opštim) ciljem i svrhom. U komunikacijskom procesu duhovna inteligencija nam osigurava ličnu sigurnost i optimalnu djelotvornost, izgradnju funkcionalnih međuljudskih odnosa, razumijevanje promjena i uklanjanje prepreka.

Literatura

- [1] Binet, A., (1922) *L'étude expérimentale de l'intelligence*, Paris, Alfred Costes
- [2] Catell, R.B., (1971) *Abilities their structure, growth, and action*, Boston, Houghton Mifflin Company
- [3] Čokorilo, R., (2008) *Poslovne komunikacije*, Novi Sad, Alfa-graf
- [4] Čomski, N., (1972) *Gramatika i um*, Beograd, Nolit
- [5] Guilford, J., (1967) *The nature of human intelligence*, New York, McGraw-Hill
- [6] Hunt, E., (1983) On the nature of the intelligence, *Science*, 219
- [7] Pijaže, Ž., (1968) *Psihologija inteligencije*, Beograd, Nolit
- [8] Kaprara, Đ.V., Červone, D., (2003) *Ličnost* (determinante, dinamika i potencijali), Beograd, Dereta
- [9] Klajn, I. i Šipka, M., (2006) *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, Novi Sad, Prometej
- [10] Spearman, C., (1927) *The obilities of man*, London, Macmillan
- [11] Thurstone, L., (1938) *Primary mental obilities*, Chichago, Univ. Press
- [12] Sternberg, R.J., (1985) *The triarchic mind*, New York, Viking

- [13] Zohar, D., Maršal, J., (2000) *SQ: duhovna inteligencija: krajnja inteligencija*, Novi Sad, Svetovi